

3. Культура мовлення вчителя-словесника / [Горошкіна О.М., Нікітіна А.В., Попова Л.О., Порохня Л.В., Рудіна О.М.]. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2007. – 112 с.
4. Пентилюк М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / М.І. Пентилюк // Укр. мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 8-10.
5. Чередниченко І.Г. Мова періодичної преси і боротьба за піднесення культури українського слова // Про культуру мови. – К., 1964. – С.145-154.

Бабышена М.И.

**ПРИДЕРЖИВАНИЕ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ КУРСАНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ
УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА (ЗА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ НАПРАВЛЕНИЕМ)**

В статье рассматриваются теоретические основы, с помощью которых можно было бы формировать культуру речи курсантов (студентов), опираясь на такие понятия как “речь”, “речевая деятельность”, “норма литературного языка”, “речевая компетенция” и “компетентность”.

Ключевые слова: украинский язык, культура речи, общение, речевая деятельность, норма литературного языка, речевая компетенция и компетентность.

Babyshena M.I.

**KEEPING THE CULTURE OF SPEECH BY CADETS IN COURSE OF PROFESSIONAL
UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING**

The basic principles for successful formulating of cadets' culture of speech with the help of such notions as 'speech', 'speech activity', 'literary language standard', 'speech competence' and 'competence' are described in the article.

Key word: Ukrainian language, culture of speech, communication, speech activity, literary language standard, speech competence, competence.

УДК 37.015.311

Бордюк В.М.

**ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ
В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗНЗ**

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти створення ситуацій успіху в роботі зі старшокласниками. На основі теоретичного аналізу автор пропонує технологічні операції створення ситуації успіху в навчально-виховному процесі школи.

Ключові слова: технологічні особливості, навчально-виховний процес, ситуація успіху.

Постановка проблеми. Науковий інтерес до проблеми створення ситуацій успіху в навчально-виховному процесі ЗНЗ пояснюється зростанням потреби суспільства та держави в грамотних і компетентних людях. Але це лише “одна із сторін медалі”. Політична, економічна, соціальна, правова, моральна незахищеність, невизначеність, а часто й негативізм суспільних стосунків позначаються як на соматичному, так і психічному розвитку підростаючого покоління, нерідко зумовлюючи порушення процесу соціалізації. Це, у свою чергу, вимагає від педагогів неабияких умінь в оволодінні технологією створення ситуації успіху в навчально-виховному процесі. Проблема створення ситуацій успіху досить широка, оскільки стосується не лише навчальної компетенції і досягнень але й лежить в основі забезпечення можливості самореалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз педагогічної літератури показав, що окремі аспекти ситуації успіху були висвітлені в працях К. Ушинського (про почуття успіху), А. Макаренка (взаємозв'язок успіху та майстерності педагога), В.Ф. Шаталова (фактори успіху).

Психологи К. Абульханова-Славська та А. Асмолов аналізують успіх через взаємозв'язок із цінністю мети. Натомість А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл – у контексті проблеми самоактуалізації, самореалізації і смислу життя.

Крім того, успіх розглядається у контексті понять “самоповага”, “самооцінка”, “мотивація досягнення”, “рівень притягання” (Л. Бороздіна, А. Мудрик, А. Маркова та ін.).

Сучасні науково-педагогічні дослідження розглядають особливості уявлень молоді про життєвий успіх (А. Галюк), використання ситуації успіху в процесі виховання (В. Головешкін), вплив ситуації успіху на співробітництво вчителів і учнів (І. Ларіонова), формування ситуації успіху в освітньо-виховній роботі (А. Лопатін), феномен “ситуація успіху” в історії педагогіки (Л. Смірнова), ситуацію успіху як засіб формування мотивації досягнення в підлітків (В. Ястребов).

Таким чином, ми бачимо, що у психолого-педагогічній науці та практиці нагромаджено певний досвід щодо створення ситуації успіху у навчально-виховному процесі, проте недостатнім, на наш погляд, є розкриття технологічних особливостей створення ситуації успіху в роботі зі старшокласниками.

Основною метою нашої статті є розкриття окремих положень технології створення ситуації успіху в навчально-виховному процесі ЗНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ситуація успіху – цілеспрямовано створена вчителем ситуація, у якій учень досягає запланованого результату, переживає його як позитивний і оцінює як успішний. Успіх – позитивний результат діяльності, факт найвищого досягнення поставленої мети. Здобутий успіх є великим збудником нової енергії, могутнім стимулятором творчих пошуків і злетів

Виходить, що відсутність успіху – неуспіх – є причиною багатьох життєвих проблем. Але як у сучасних умовах, у яких перебуває старшокласник стати успішним? Соціально-економічні проблеми у суспільстві породжують ряд гострих проблем. Це, у свою чергу, призводить до дезадаптації підлітка, що простежується у неадекватності його поведінки нормам, вимогам тієї системи суспільних стосунків, в яку включається людина по мірі свого становлення і загальноособистісного розвитку. Серед причин цього явища виділяють чотири основні групи факторів [1]:

1. Соціальні фактори: духовна криза суспільства, криміналізація життя, відсутність ідейної (релігійної) орієнтації у великої частини учнів, матеріальна скрута сімей і безробіття, байдуже ставлення до дитинства.

2. Фізіологічні фактори: уражений, неповноцінний генофонд, отриманий від батьків, перенесені в перші роки життя хвороби, нервово-психічні переживання і потрясіння, різноманітні види патологій.

3. Психологічні фактори: слабо виражена саморегуляція, надмірна збудливість нервової системи, що породжує афекти, емоційна нестійкість, високі рівні акцентуацій характеру, що призводить до стану психічного нездоров'я.

4. Педагогічні фактори: гігієнічна, інтелектуальна, духовно-моральна запущеність, авторитарний стиль стосунків з дітьми в умовах сім'ї і школи, коли переважає насильство, негативні оцінки, бездуховність, несправедливість, нелюбов, відсутність індивідуалізованої педагогічної підтримки.

При цьому успіх відіграє роль адаптивно-компенсаторного механізму, що згладжує стани дезадаптації у старшокласників і підвищує рівень ймовірності їхньої позитивної самореалізації і самоствердження.

“Настирливість і воля до перемоги – два головних фактори успіху” (Брайан Трейсі).

Педагогічний потенціал ситуації успіху, розуміється як система сил, дія яких актуально чи можливо навіть актуалізовано за певних умов, реалізується в освітньому процесі при дотриманні наступних умов: педагогічно відповідним відбором змісту освіти; раціональним вибором форм, способів і засобів організації та здійснення навчально-виховної діяльності; використання ефективних методів стимулювання навчально-пізнавальної активності старшокласників.

Для того, щоб досягнути успіху у навчально-виховному процесі, необхідним є розуміння думок і почуттів дитини, готовність її любити, тобто прийняття учня. Ці почуття дозволяють створювати психологічний контакт, встановлювати особистісну взаємодію з учнями. Прийняття людини є обов'язковою умовою у вибудовуванні допоміжних навчальних стосунків. На думку К. Роджерса, учитель, створюючи такі взаємини, забезпечує особистісний ріст своїх вихованців. Він вважає, що прийняття – це тепле ставлення до людини незалежно від її стану, поведінки чи почуттів. Прийняття передбачає розуміння учня і усього, що у ньому є як природне, що відповідає його природі, навіть якщо це не відповідає культурним уявленням і моральним установкам учителя [2]. Прийняття означає позитивне ставлення до особистості дитини незалежно від її поведінки, що дозволяє перейти до більш глибокої взаємодії – залучення. Залучення відбувається за спільної діяльності учителя та учня, при відображенні учителем як зовнішніх (постава, жести, дихання), так і внутрішніх (стилі мислення) особливостей діяльності учня. Важливо зазначити: якщо прийняття дитини не буде досягнуто у навчанні, то вона буде реалізовуватися за його межами, там, де її розуміють і приймають.

“Був би розум – буде і успіх” (А. Дейн).

Основне завдання учителя під час навчання – залучення учня до діяльності і створення ситуації успіху в цій діяльності.

Передусім необхідно розуміти психолого-педагогічні механізми, що лежать в основі ситуації успіху. Слід розділяти поняття “успіх” та “ситуація успіху”. Ситуація – це поєднання умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – це результат подібної ситуації. Ситуація – це те, що здатний організувати учитель [3, с. 30].

Безумовно, переживання успіху навіює людині впевненість у власних силах. З'являється бажання знову досягнути хороших результатів, виникає відчуття внутрішнього благополуччя, що, у свою чергу, позитивно впливає на загальне ставлення людини до навколишнього світу.

На перший погляд видається, що достатньо учителю декілька разів дати можливість учню відчувати успіх, як сам по собі буде забезпечений високий рівень мотивації, інтересу, пізнавальної активності. Але така ситуація може призвести до протилежного результату: постійна успішність може сформувати не стільки активне, скільки звичне, і, можливо, індиферентне ставлення до навчання. Крім того, постійне очікування позитивного результату негативно впливає на розвиток вольових якостей учня: він ухиляється від подолання труднощів, розгублюється у складних навчальних і життєвих ситуаціях, у його поведінці починає переважати мотив “уникання невдач” та ін. Загалом емоція успіху не є сильним переживанням, якщо результати діяльності не значущі для її суб'єкта. Спочатку учень однаково інтенсивно переживає успіх “у головних” і “неголовних” навчальних предметах. Але часто ставлення дорослих знижує цю інтенсивність: “Дванадцять з музики? Краще б із математики отримав...”. Через зниження значущості переживання успіху ми, дорослі, впливаємо на формування у дитини ставлення до всього навчально-виховного процесу. Через це, “оцінюючи дітей.., необхідно виходити з індивідуальних особливостей кожної дитини. Якщо вона все-таки просувається уперед, необхідно її підтримати, підбадьорити, нагородити, для того щоб не відчувала невдачу, порівнюючи свої результати з раніше визначеними нормами, особливо якщо вони для неї недосяжні” [4, с. 105].

Під технологією створення ситуацій успіху ми розуміємо проектування та реалізацію на практиці такої педагогічної системи, яка б була адекватна до когнітивних та емоційно-вольових станів старшокласників. Результатом функціонування подібної виховної системи є досягнення підлітком стану успіху, який активізує його позитивний загальноособистісний розвиток.

Якими ж мають бути педагогічні умови створення ситуацій, що активізують позитивний загальноособистісний розвиток старшокласників?

У першу чергу, необхідно вказати на потребнісно-мотиваційне співпадання (конгруентність) у системі “педагог – старшокласник” [5, с. 21].

Потребнісно-мотиваційна конгруентність у системі “педагог-старшокласник” – це психолого-педагогічне явище співпадання (поєднання) спрямованостей на усіх цих людей, що породжує синхронізацію та інтеграцію їхніх зусиль під час вирішення навчально-пізнавальних, комунікативних чи інших соціально-педагогічних завдань. Явище співпадання фіксується нами за:

- гармонійністю взаємин у системі “педагог-старшокласник”;
- прагненням обох сторін до позитивної співпраці;
- залученням до спільної навчально-виховної діяльності як у школі, так і за її межами;
- позитивним ставленням старшокласника до цілей спільної діяльності;
- адекватним прийняттям вихованцем форм, методів та способів вирішення соціально-педагогічних завдань, що виникають;
- позитивним ставленням учня до оцінки з боку вчителя (соціального педагога), до результатів його навчальної чи іншої діяльності;
- адекватною самооцінкою у вчителя та учня;
- станом емоційного задоволення і в педагога, і у старшокласника як результатом їхньої спільної діяльності [6, с. 63].

Без відчуття успіху в учня зникає інтерес до школи і навчальних занять, проте досягнення успіхів у його навчальній діяльності ускладнено низкою обставин, серед яких можемо назвати недостатність знань і умінь, психологічні та фізіологічні особливості розвитку, слабка саморегуляція та інші [7]. Через це педагогічно виправдано створення для старшокласників ситуацій успіху – суб’єктивного переживання задоволення від процесу і результату (у цілому чи певною мірою) самостійно здійснюваної діяльності. Технологічно ця допомога забезпечується низкою операцій, які здійснюються у психологічній атмосфері радості і схвалення, що підтверджується вербальними (словесними) чи невербальними (міміко-пластичними) засобами (табл. 1). Слова, що підбадьорюють, та м’які інтонації, мелодійність мови і коректність звертань так, як і відкрита поза і доброзичлива міміка, створюють у поєднанні сприятливий психологічний фон, що допомагає учневі виконати поставлені перед ним завдання [8, с. 76].

Таблиця 1.

Технологічні операції створення ситуацій успіху

Операція	Призначення	Мовна парадигма
1	2	3
1. Позбавлення страху.	Допомагає подолати невпевненість у власних силах, несміливість, боязнь самої справи і оцінки навколишніх.	“Ми усі намагаємося спробувати і шукаємо, лише так може щось вийти”. “Люди вчаться на своїх помилках і знаходять нові способи розв’язання”. “Контрольна робота досить легка, цей матеріал ми з вами вивчали”.
2. Авансування успішного результату.	Допомагає учителю висловити свою тверду впевненість у тому, що його учень обов’язково виконає поставлене завдання. Це, у свою чергу, дає змогу учневі повірити у власні сили і можливості.	“У вас обов’язково усе вийде...” “Я зовсім не маю сумніву в успішності результату”.
3. Приховане інструктування учня у способах і формах удосконалення діяльності.	Допомагає учневі уникнути поразки. Досягається шляхом натяку, побажання.	“Можливо, краще розпочати з ...” “Виконуючи завдання, не забувай про...”

1	2	3
4. Упровадження мотиву.	Показує учневі, задля чого, задля кого удосконалюється ця діяльність, кому буде добре після виконання.	“Без твоєї допомоги твоїм друзям самим не впоратися...”
5. Персональна унікальність.	Означає важливість зусиль учня у здійснюваній діяльності.	“Тільки ти і міг би...” “Лише тобі я можу доручити...” “Більше ні до кого я не можу звернутися з цим проханням...”
6. Мобілізація активності, чи педагогічне навіювання.	Спонукає до виконання конкретних дій.	“Нам хочеться розпочати роботу якомога швидше...” “Так би хотілося швидше побачити...”
7. Висока оцінка діяльності.	Допомагає емоційно пережити успіх не результату у цілому, а певної його деталі.	“Тобі особливо вдалося те пояснення”. “Понад усе мені у твоїй роботі сподобалося...” “Найвищої похвали заслуговує ця частина твоєї роботи”.

Очевидним є те, що володіння педагогічними прийомами створення ситуацій успіху вимагає відповідної підготовки педагогічних працівників. З цією метою нами запропоновано план психолого-педагогічної допомоги учителям у створенні ситуацій успіху для старшокласників. Такий план містить відповідно розроблену тематику педагогічних рад, ділові ігри для учителів, розробку і впровадження ситуацій успіху на уроках, поради щодо відвідування та аналізу уроків учителів-предметників, діагностику ефективності пропонувані заходів (табл. 2).

Таблиця 2.

План роботи з оволодіння учителями ЗНЗ прийомами створення ситуацій успіху в навчально-виховному процесі

№ з/п	Зміст роботи	Термін проведення
1.	Діагностичне дослідження “Мое розуміння ситуації успіху у навчально-виховному процесі”.	Серпень
2.	Теоретико-методична педагогічна рада “Мотивація пізнавальної діяльності – основна умова успішного навчання”.	Серпень
3.	Ділові ігри з учителями-предметниками “Педагогічні прийоми створення ситуацій успіху”.	Жовтень-лютий
4.	Розгляд на педагогічній раді ліцею питання “Рівень самореалізації підлітка у навчально-пізнавальній та комунікативній діяльності”.	Грудень
5.	Розробка уроків із впровадження ситуацій успіху.	Лютий – березень
6.	Відвідування та аналіз уроків, взаємовідвідування уроків. Анкетування учителів із теми: “Ефективність впровадження ситуацій успіху на уроці”.	Березень – червень
7.	Розгляд на педагогічній раді ліцею питання “Соціальне самопочуття підлітка”.	Квітень
8.	Обговорення результатів здійсненої роботи. Діагностичне дослідження “Мое розуміння ситуації успіху у навчально-виховному процесі”. Розробка рекомендацій навчання дітей у ситуації успіху.	Червень, вересень

Сьогодні на перший план висувається ідеал Успішної Людини, яка володіє великим потенціалом знань, умінь та навичок, які вона перетворює у своєрідний “робочий капітал”. Чи стане підліток чи старшокласник Успішною Людиною, залежить від багатьох факторів, головним із яких є успішність процесу соціалізації.

Пропонований курс “Досягнемо успіху разом” [4] спрямований, передусім, на формування навичок та якостей, що сприяють успішній взаємодії з соціумом.

У результаті реалізації цього навчального курсу серед старшокласників за мету нами було поставлено:

- формування психолого-педагогічних умов для підвищення рівня соціально-педагогічної адаптації учнів;
- актуалізацію процесу особистісного та професійного самовизначення, що охоплює отримання знань про себе (уявлення про три компоненти “Я – образу”: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий) у світі професій.

Використання навчального курсу “Досягнемо успіху разом” серед старшокласників сприяло вирішенню таких завдань:

- підвищення психологічної компетентності учнів завдяки розвитку рівня самосвідомості, виробленню власного світогляду, визначенню життєвої позиції;
- формування адекватної оцінки себе у ситуації взаємодії з іншими людьми;
- розвиток навичок вольової та емоційної саморегуляції;
- формування гнучкості як властивості особистості;
- розвиток в учнів готовності вільно обирати той чи інший варіант свого професійного майбутнього.

Висновки. Успіх у процесі виховної роботи реалізується через формування шкільними і соціальними педагогами конкретних ситуацій, які є структурними і функціональними одиницями цілісного педагогічного процесу. Ситуація успіху – результат функціонування педагогічних систем різного рівня і масштабів.

Від учителя технологія створення ситуації успіху в навчально-виховному процесі вимагає прийняття учня таким, яким він є, прагнення поставити себе на його місце, проникнутись його відчуттями і переживаннями, виявляти відвертість та відкритість. Педагогічні пошуки забезпечують взаємозв'язок навчання, виховання та емоційної сфери особистості, створення сприятливого психологічного клімату у класі, у навчально-виховному процесі.

Головним змістом діяльності учителя має стати те, щоб кожен вихованець був успішним, це сприятиме розвитку впевненості учня у собі, підвищенню самооцінки, розвиткові почуття власної значущості.

Зрозуміло, що нами подано лише окремі аспекти технології створення ситуацій успіху. *Перспектива подальших досліджень* полягає у розкритті технологічних можливостей кожного навчального предмета з опорою на зміст навчальних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базарова О.Л. Условия реализации индивидуализированной педагогической помощи учащимся начальных классов: Дисс. ... канд. пед. наук / О.Л. Базарова. – Кострома: КГПУ им. Н.А. Некрасова, 1995.
2. Хуторской А.В. Развитие одарённости школьников: Методика продуктивного обучения: Пособ. для учителей / А.В. Хуторской. – М.: Изд. Центр ВЛАДОС, 2000 – 320 с.
3. Белкин А.С. Основы возрастной педагогики: в 2 ч. / А.С. Белкин; Урал. гос. пед. ин-т. – Екатеринбург, 1992.
4. Бордюк В.М. Технологія формування життєтворчих цінностей учнів педагогічного ліцею: Монографія. – Рівне: видавець О. Зень, 2012. – 200 с.
5. Лопатин А.Р. К вопросу о технологии создания ситуации успеха в воспитательной работе с подростками / А.Р. Лопатин // Ярославский Педагогический Вестник: науч.-метод. журнал. – ЯГПУ им. К.Д. Ушинского, 2005. – С.21-27.
6. Азаров Ю.П. Радость учить и учиться / Ю.П. Азаров. – М.: Политиздат, 1989. – 355 с.
7. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как её создать? / А.С. Белкин. – М.: Просвещение, 1991. – 169 с.
8. Акшкеева П.П. Учителю о психологическом климате в коллективе / П.П. Акшкеева. – М.: Просвещение, 1983. – 96 с.

Бордюк В.М.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ СИТУАЦИЙ УСПЕХА В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты создания ситуаций успеха в работе со старшеклассниками. На основе теоретического анализа автор предлагает технологические операции создания ситуации успеха в учебно-воспитательном процессе школы.

Ключевые слова: технологические особенности, учебно-воспитательный процесс, ситуация успеха.

Borduyk V.M.

TECHNOLOGICAL PECULIARITIES OF THE SITUATION OF SUCCESS IN TEACHING AND COMPREHENSIVE SCHOOL

In the article the theoretical and practical aspects of creation of situations of success are examined in-process with senior pupils. On the basis of theoretical analysis an author offers the technological operations of creation of situation of success in to educational-educate process of school.

Keywords: technological features, educational-educate process, situation of success.

УДК 37.03:379

Забабуріна Н.В.

ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ

У статті розглянуто пріоритети в організації дозвілля учнівської молоді, що навчається у політехнічному коледжі, які сприятимуть формуванню творчої особистості. Розкрито підходи до класифікації дозвілля за змістом і призначенням.

Ключові слова: дозвілля учнівської молоді, творча особистість, виховна робота, політехнічний коледж.

Молодь – це найважливіший інтелектуальний ресурс і професійний резерв українського суспільства, від якості життя якого на сучасному етапі залежить майбутнє всієї держави. Саме молодь, яка становить близько 30% населення України, сьогодні слід розглядати як домінуючий чинник набуття державою європейського статусу. Тому однією з провідних умов розвитку суспільства, що визначає його подальшу перспективу, є змістовне наповнення діяльності молоді у професійному та побутовому аспектах життя. З цієї точки зору вивчення і аналіз проблем дозвілля, які на думку багатьох учених і практиків, є виключно важливими для молоді, є одним з пріоритетних напрямів наукових пошуків останнього часу.

Оглядовий аналіз державних документів стратегічного характеру [9; 11] надав можливість констатувати, що державна молодіжна політика нової незалежної країни науково та економічно обґрунтована, її поступове запровадження має забезпечити, зокрема, сприятливі передумови для реалізації творчого потенціалу та енергетичного запасу молоді через самовираження у соціальній, життєво-професійній та творчій сферах. У ракурсі зазначеного, метою статті обрано розкриття підходів до моделювання дозвілля для забезпечення особистісного розвитку учнів і студентів коледжу та реалізації природного потенціалу кожного з них у різних галузях творчості.

Як засвідчує аналіз численних джерел з педагогіки, соціології та культурології, проблема організованого дозвілля учнівської молоді не нова. Ретроспективний аналіз наукової літератури за останні десятиріччя переконує, що різні аспекти названої проблеми розглядалися у філософських, соціологічних, психологічних та педагогічних дослідженнях. Так, у філософії дозвілля вивчалось як простір для здійснення специфічних соціальних